

Megyeri Anna: „A földre építetek, az égben bízom”.
A Morandini építészcsalád a Monarchiában.

Salla Közhasznú Alapítvány, Zalaegerszeg, 2010. 319 oldal.

Megyeri Anna az *Utcák, terek, emberek. Zalaegerszeg régi képeken* című nagyszerű könyve után újabb igényes kivitelezésű, gyönyörű fotókkal illusztrált kötettel örvendeztette meg a szakmát és a zalai olvasókat. Munkája az észak-olaszországi Gemonából származó Morandini család történetén keresztül a kiegyezés után fellendülő építkezések időszakát mutatja be a történeti Zala vármegyében. A család története a boldog békeidők vállalkozói karrierjének tipikus példája. Amint azt a szerző a kötet bevezetőjében elmondja, a Morandini család jelentősége nem mérhető például a Györgyi-Giergl családéhoz – akiről a Budapesti Történeti Múzeum kiállítást rendezett 2006-ban –, de működésük több tekintetben is párhuzamba állítható például a Vas megyei építész Brenner családdal. (E családok külföldről származtak, és Magyarországon futottak be karriert, a családtagok több generációja dolgozott az építőiparban.) A korszak gazdasági fellendülése miatt az Osztrák–Magyar Monarchiában, s így Magyarországon is szép számmal telepedtek le külföldi (dán, német, olasz, morva) vállalkozók, akik kedvező lehetőséget láttak a fellendülő térségben és jelentős szerepet játszottak az ország gazdasági és kulturális felemelkedésében. A Morandini család is ezek közé tartozik.

A kötet középpontjában Morandini Tamás áll, de már két nagybátyja, Morandini Bálint és Román is

Magyarországot választotta munka- és lakóhelyül. Román Nagykanizsán, Zala megye akkoriban legdinamikusabban fejlődő városában telepedett le. Bálint építőmester lett a muraközi Csáktornyan, és két téglagyárat is vezetett, az egyiket Drávaszentmihályon (1890-től), a másikat 1905-től Xaipén (ma: Ksajpa), utóbbit később Románnal közösen. Bálint első építési munkája a nagykanizsai kaszinó építésének kivitelezése volt, ezt követte 1891-ben a zalaegerszegi pénzügyigazgatóság épülete, de az ő nevéhez fűződik a körmendi Ludwig Schöne által tervezett evangélikus templom (1887–1888), illetve a csáktornyai tanítóképző intézet épülete is (1888). 1894-ben Bálint Zala vármegye legtöbb adót fizető polgárai közé tartozott.

A könyv igazi főszereplője, Morandini Tamás először Nagykanizsán, majd 1895-ben Zalaegerszegen telepedett le, ahol 1900-ig nagybátyjával, Románnal közös céget működtetett. Megyeszerte számos épület tervezése vagy kivitelezése fűződik a nevükhöz. Munkájuk eredményeként olyan jeles épületek készültek el, mint a zalaegerszegi törvénykezési épület (1892), az Arany Bárány Szálloda (1894) vagy a mai Zrínyi Miklós Gimnázium (1896–1897) épülete, de ekkor tervezték a zalaegerszegi városháza (1898) és posta (1899), valamint a keszthelyi polgári leányiskola épületét (1899) is.

Tamás 1900 után önállósult, nagybátyja ugyanis visszaköltözött Xaipére,

hogy segítsen testvérének, Bálintnak a téglagyárak irányításában. Tamás Zalaegerszegen maradt, és tervezője, illetve kivitelezője lett olyan impozáns épületeknek, mint az 1903-ban épült csendőrlaktanya, az egy évvel később emelt zsinagóga vagy az 1906-ban épített evangélikus templom, illetve a polgári leányiskola. A középületek mellett számtalan, ma is álló lakóépületet, illetve üzletet tervezett és épített. Munkáiban rajzolóként és művezetőként öccse, Aristobolo segítette. A Zala megyei Bagodban és Zalaszentivánon ma is állnak azok a katolikus templomok, amelyeket Morandini Tamás tervezett. Alsólendván, a Gráner céggel közösen építette a Hungária esernyőgyár csarnokát 1906-ban, ám ez a vállalkozás „alapjaiban rendítette meg gazdasági helyzetét” feltehetően „hibás kivitelezés miatt” (169). A történet nem ismert minden részletében, de tény, hogy Tamásnak meg kellett válnia zalaegerszegi házáitól, és egerszeg-hegyi gyönyörű hajlékától. (Az épület fotója a 174. oldalon látható.)

Tamás 1910 után a „Műépítész Fuchs és Grósz műszaki iroda építési vállalkozók” cégnél helyezkedett el. A vállalkozás alkalmazottjaként 1913-tól részt vett a zalaegerszegi katolikus legényegyleti székház, majd a város határában lévő hadifogolytábor építésében (1915). Részt vett az I. világháborúban is: a nagykanizsai laktanyában, majd Budapesten kapott kiképzést mint felkelő hadnagy; ezt követően egy építőszázad parancsnokává nevezték ki, és az Assa-völgyében, Ghertelében, illetve Mandriellében (Olaszország) felügyelte a Monarchia hadseregének szállítási útvonalán

folyó munkálatokat. Háborús éveiből fennmaradt 1917. október 8. és 1918. május 6. között vezetett naplója, amelyet Megyeri Anna izgalmas kordokumentumként a kötet függelékéül teljes terjedelmében közöl (227–294).

A háborút követően már csak három év adatott meg számára, 1921-ben 52 évesen hunyt el. Élete utolsó három évében legfontosabb munkája a zalahalápi egyház épületeinek javítása, valamint a zalaszentistváni római katolikus templom tervezése volt. Noha ebben az időszakban már alkalmazottként dolgozott, a források arról tanúskodnak, hogy e munkákra nem a cég, hanem Morandini Tamás kapott megbízást. A 468 fotóval illusztrált kötetből nemcsak a családról és az általuk emelt épületekről nyerhetünk részletes információt, rajtuk keresztül a Monarchia társadalma is felsejlik, s egy igényes korrajz bontakozik ki előttünk. Morandini Tamás csak úgy, mint nagybátyjai, elismert tagja lett a helyi társadalomnak. Új hazájuk befogadta őket, megbecsült polgárokká váltak. Magas jövedelműknél fogva a legnagyobb adófizetők között találjuk őket, bekapcsolódtak a városi és megyei közgyűlések munkájába, különböző egyesületekben töltöttek be tisztséget (tűzoltó egyesület, ipartestület stb.). Rendszeresen részt vettek a városi rendezvényeken és adakoztak jótékony célokra.

Morandini Tamást Zalaegerszegen mint jeles polgárt búcsúztatták, emléke ma is elevenen él. A halála után megjelent nekrológban mint Zalaegerszeg egyik legnépszerűbb polgárát, messze vidéken keresett építészt, elismert szaktekintélyt

méltatták. Emlékére 2000-ben az ötvenéves Göcseji Múzeum emléktáblát állíttatott az 1898-ban átépített városháza falán, ugyanis 1950–1969 között ebben az épületben működött a múzeum. A városban a Morandini család által épített, vagy tervezett épületek helyi védettséget élveznek. Morandini Bálint és Román, valamint Román fiának, a már a budapesti Műegyetemen diplomázott ifj. Morandini Bálint építésznek az emléket Lendván (Lendava), Csáktornyán (Čakovec) és Varasdon (Varaždin) emléktáblák és az általuk épített épületek őrzik. Zalaegerszeg mai arculatát jelentős mértékben határozta meg Morandini Tamás munkássága, ma is álló épületei eleganciájukkal, szépségükkel karaktert adnak a városnak. Felidéznek azt a kort, amikor Zalaegerszeg elindult egy fejlődési úton, kezdte kinőni megyeközponti státusa ellenére falusias kisváros jellegét, épületei már egyre inkább egy igényesebb polgári kultúrát tükröztek, szellemi élete pedig pezsgőbb lett. A könyv olvasása, valamint a fotók, amelyek közül többet családunk őriz – így például Keresztury Dezső gyermekkori képe (167) vagy a dédapám testvéreinek, ifj. Horváth Jenőnek a boltját megörökítő fotó (166) –, számtalan személyes emléket is felidéztek bennem. Zalaegerszegen felnőve először nagyszüleimtől hallottam Morandini nevét, és ők mutatták meg nekem az általa épített épületeket is.

„Mi a magyar?” – tehetnénk fel mi is Szekfű Gyulával a kérdést, vagy inkább „ki a magyar?” A Morandini család magyar volt, olaszként magyar, Magyarországot új hazájuknak tekintették, munkájukkal, a közéletben való részvételükkel hozzájárultak az ország és közvetlenül Zala vármegye fejlődéséhez. Morandini Tamás 1900-ban lemondott olasz állampolgárságáról és hivatalosan is magyar állampolgár lett közvetlen családtagjaival együtt (120). Érdemes idézni e helyütt a szintén zalai, nagykanizsai születésű Fejtő Ferenc Megyeri Anna által a bevezetőben leírt sorait: „[G]yökértelenek voltak, de tele hajlandósággal és készséggel, hogy gyökeret eresszenek. Nemzetiségi hagyományairól szívesen és fenntartás nélkül mondtak le. Magyaroknak lenni annyit jelent számukra, mint egy barátságos közösség tagjának lenni. A városka fejlődésének izgalmas tempójában, a liberális eszmék s gyakorlat mámorának gőzéiben elmosódtak a származási különbségek, s gyermekeik arca is, akár csak az amerikai bevándorlók arca, az őslakók vonásait vette fel.” (7–8.)

A könyv alapos forrásfeltáráson nyugvó, igényes munka, élvezetes, jó stílusban megírt olvasmány, és az sem elhanyagolható szempont, hogy szép kivitelezésű, kiváló fotókkal, szép borítóval és szellemes címmel rendelkezik, amit a szerző a Morandini barátaitól kapott korszóján lévő feliratról kölcsönzött. Jó kézbe venni.

Horváth Zita